

Παναρχίδος, ἀλλ' ἐκεῖ μοῦ ἔλειψεν ὁ ἀήρ· ὅθεν περιφερόμενος ἀναμεταξὺ εἰς τὰ ἐχθρικά πλοῖα, καὶ ὁ καιρὸς ἄρχησε νὰ φουᾷ ὀλίγον δεξιὸς, ἔρριψα τὸ πυρπολικόν μου εἰς μίαν φρεγάταν καὶ πολλὰ ἄλλα ἐχθρικά πλοῖα ἦσαν ἀραγμένα ὑποκάτω εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Σατράπου, καὶ ἔδωσα τὸ πῦρ κατ' αὐτῆς, ἀφ' οὗ ἔκοψα διὰ τοῦ μαχαιρίου μου τὴν Ῥωσικὴν σημαίαν καὶ ἠδυνήθην νὰ ὑψώσω ἕως μίαν πηγὺν τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ οὕτως ἐγὼ διεσώθην εἰς τὴν βάρκαν μου μετ' ὅλους τοὺς πυρπολιστάς ναύτας μου διευθυνόμενος διὰ νὰ ἐξέλθω τοῦ λιμένος· ἀλλὰ τὸ πυρπολικόν ἀπέτυχε ἀπὸ τὸ νὰ βλάψῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ μεταδόσῃ τὸ πῦρ του διότι ὁρτίζαρχησε μετ' ὅσην ταχύτητα, ὥστε κατεκάη εἰς τὸν ἀέρα. Τὰ δὲ ἄλλα δύο πυρπολικά ἄμα ἰδόντα τὴν ἰδικήν μου ἀτυχίαν, ἔκαμον πανιὰ καὶ ἐξῆλθον τοῦ λιμένος. Ἐγὼ δὲ ἀφ' οὗ εἰς μάτην 7 ἐχθρικά βάρκα μετ' ἐκυνήγησαν, καὶ ἀφ' οὗ ἕνα Γαλλικὸν πολεμικὸν βρίκιον μοῦ ἔρριψε 4 καλῶς διευθυμένα κανόνια, καὶ τέλος τὸ ἐχθρικὸν βρίκιον, διεσώθην εἰς τὸ πλοῖόν σας· δι' ὃ καὶ ὁμολογῶ χάριτας εὐγνωμονῶν τόσον πρὸς τὴν γενναϊότητά σου καθὼς καὶ εἰς τὸν Πλοίαρχον Α. Γ. Κριεζῆν δι' ὅσας ἐπιμέλειαν, κίνδυνον ἐλάθετε ἕως οὗ νὰ με περιλάθετε εἰς τὸ πλοῖον. Αὐποῦμαι δὲ μεγάλως ὅτι ἐν ᾧ ἐπληρώσαμεν τὰ καθήκοντά μας ἀπετύχουμεν, καὶ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην κατ' ἐμὲ δὲν ἀποδίδω εἰς ἄλλο εἰμὴ εἰς τὴν γαλήνην, ἐναντιότητα τοῦ καιροῦ, διότι ἡ γενναϊότης τῶν πυρπολιστῶν τὸ σωρηδὸν ἀραγμα τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, μᾶς ὑπέσχετο μίαν λαμπρὰν ἐπιχείρησιν. »

Τὸ λοιπὸν τοῦ ἡμερολογίου μέχρι τῆς 13 Αὐγούστου ὅτε τὰ πλοῖα ἠγκυροβόλησαν εἰς Ἰδραν, περιστρέφεται εἰς τὰ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν συμβεβηκότα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—οφθ—

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ, ᾄσματα Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου Λευκαδίου.

Ἐν Κερκύρα, τυπογραφεῖον Ἑρμῆς, 1857. — 1 τόμος εἰς 8ον.

(Τέλος, ἴδε φυλλ. 180).

—οοο—

Ὁ Θανάσης Βάγιας, ὁ Σαμουήλ καὶ ὁ Εὐθύμιος Βλαχάδας, εἰσὶ ποιήματα πλείστου λόγου ᾄξια, οὐ μόνον διότι ὁ ποιητὴς γινώσκει ἀκριβῶς τὴν ὕλην τῶν ὑποθέσεων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διότι ἀναδεικνύει φαντασίαν, εὐαισθησίαν καὶ γνῶσιν οὐ τὴν τυχοῦσαν τῶν μυστηρίων τῆς ποιητικῆς τέχνης. Ἡ ἀνάλυσις τοῦ Θανάση Βάγια ἀρκέσει, ἐλπίζομεν, ὅπως δώσῃ ἀκριβῆ ἰδέαν τῆς μούσης τοῦ Κ. Βαλαωρίτου.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ Θανάση Βάγια εἶναι τρομερὸν

τε ἐπεισόδιον τῆς ἱστορίας τῆς Ἡπείρου ἐπὶ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Ἐν τῶν ἐξαισιωτέρων χαρακτηριστικῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὑπῆρξεν αἰετοπτερὴ ἡ ζωηρότης μεθ' ἧς διατρεῖ τὰς ἐθνικάς αὐτοῦ ἀναμνήσεις, τοὺς ἐθνικοὺς ἔρωτας καὶ τὰ ἀδιάλλακτα ἐθνικά μίστη του. Παρ' οὐδενὶ ἔθνεϊ τὸ παρελθὸν χαράττει τόσον βεθέει ἡ τῆς διαβάσεως αὐτοῦ ὡς ἐν τῷ ἑλληνικῷ. Ἡ Ἰλιάς ἐστὶ τὸ πρῶτον καὶ γιγαντικὸν μνημεῖον τῆς λατρείας ταύτης τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους εἰς τὰς ἐθνικάς ἀναμνήσεις του. Ἐκτοτε δὲ μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἡ ἑλληνικὴ ποίησις ἔσχεν αἰετοπτερὴν κύριον ἀντικείμενον τὰς ἀναμνήσεις ταύτας, ἃς διατρεῖ ὡς μυστήρια ἱερά. Τὸ φαινόμενον τοῦτο, ὅπερ ἀποδεικνύει τὴν ἰσχὺν τῆς προσωπικότητος τοῦ ἔθνους, πρόκειται ἐν ἐκείνῃσιν ἅτινα δύνανται ἐν μέρει νὰ ἐξηγήσῃσι τὸ θαῦμα τῆς σημερινῆς ὑπάρξεως τῶν Ἑλλήνων, τοῦ μόνου ἐπιζήσαντος ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐθνῶν, τοῦ λαλοῦντος εἰσέτι τὴν γλῶσσαν ἣν ἐλάλει πρὸ τοῦ Ὁμήρου, καὶ τηροῦντος ζῶσαν ὁλόκληρον τὴν σειρὰν τῆς παναρχαίας αὐτοῦ παραδόσεως. Ὅσοι ἐσπούδασαν ἐκ τοῦ σύγγειν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος γινώσκουσιν, ὅτι οὐδεμίαν λέγομεν ὑπερβολὴν· ἀξιοῦντες ὅτι οἱ Ἕλληνες διατηροῦσιν ἐν τῇ μνήμῃ αὐτῶν, ὡς ἐν ἱερῷ τινι ναῷ, τὰς εἰκόνας ὅλων τῶν ἡρώων ἢ τῶν πολεμίων τοῦ γένους των, ἀπὸ τῶν ὁμηρικῶν χρόνων μέχρι τῶν χρόνων τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐξωγραφημένας διὰ χρωμάτων ἰδίων, ἅτινα ἀδυνατεῖ ὅπως ἐννοήσῃ ὁ μὴ γεννηθεὶς Ἕλλην. Τῶν εἰκόνων τούτων μία, ἐκ τῶν ζωηροτέρων καὶ περιεργοτέρων, ὑπάρχει ἡ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τοῦ Τεβελενλή. Πλεῖστα ἐπεισόδια τοῦ βίου τοῦ ἐπαρχοῦ τούτου τυράννου ψάλλει καὶ διηγείται ὁ ἑλληνικὸς λαός. Ἐν τούτων ὑπάρχει καὶ τὸ τῆς καταστροφῆς τῶν Γαρδικιωτῶν. Ὡς γνωστὸν, οἱ πολεμικοὶ κάτοικοι τοῦ κατὰ τὴν Ἡπείρου χωρίου Γαρδίκι ὕδρισάν ποτε τὴν μητέρα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ Χάμκω, ἥτις θνήσκουσα, ἀφῆκεν ὡς κληροδότημα εἰς τὸν υἱὸν αὐτῆς τὴν κατὰ τῶν Γαρδικιωτῶν ἐκδίκησιν. Ἐτη τινὰ μετὰ τὸν θάνατον τῆς Χάμκω, ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἐπέτυχεν τὴν καταστροφὴν τῶν γενναίων Γαρδικιωτῶν, περιζώσας αὐτοὺς αἰγινιδίῳ διὰ τοῦ προδότου Ἀθανασίου Βάγια. Ἡ τραγικὴ αὕτη καταστροφὴ ἀφῆκεν ἐντύπωσιν ἀνεξάλειπτον ἐν Ἡπείρῳ, οὐ μόνον διὰ τὴν ἀνκνδρον σκληρότητα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἣν καὶ αὐτοὶ οἱ ἀνδρεῖοι Ὀθωμανοὶ ἀπετράφησαν, ἀλλὰ κυρίως διὰ τὴν αἰσχρὰν προδοσίαν τοῦ Σουλιώτου Βάγια, ὃς τις προσήνεγκε τὴν μακρόν αὐτοῦ χεῖρα εἰς τὸν τύραννον, ἐνῶ αὐτοὶ οἱ Ὀθωμανοὶ ἀπεποιῶντο ἵνα συμμαθεῖωσιν εἰς τοιαύτην ἀνάνδρον ἐπίθεσιν κατ' ἀνθρώπων μὴ δυναμένων ἵνα ὑπερασπίσωσιν ἐαυτούς. Τὸ ἐγκλημα τοῦ Βάγια προσέβλεπε τόσῳ μᾶλλον τὴν φαντασίαν τοῦ πλήθους, ὅσῳ ἡ προδοσία κατὰ τῆς πατρίδος ὑπάρχει παρὰ τοῖς Ἕλλησι τὸ μέγιστον τῶν ἐγκλημάτων· καὶ εὐτυχῶς ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν ἱστορία ὀλιγίστους προδότας ἐσημείωσεν ἀνεξάλειπτοις μελανοῖς γραμ-

μασιν από τοῦ Ἐφιάλτου. Ἡ ἐκδίκησις τοῦ λαοῦ διαιώνισε τὴν κατὰ τοῦ προδότου Βάγια ἐθνικὴν ἀρὰν διὰ φρικαλέας παραδόσεως, ἣν ὁ ποιητὴς ἔλαβεν ὡς ὑπόθεσιν τοῦ ποιήματος αὐτοῦ. Κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην τὸ σῶμα τοῦ προδότου ἔμεινεν ἀδιάλυτον ὑπὸ τὴν γῆν, καὶ συχνάκις τὴν νύκτα αἱ σκιὰι τῶν Γαρδικιωτῶν προσέρχονται εἰς τὸν τάφον του, ἐξορύττουσι τὸ πτώμα καὶ φέρουσι τὸν προδότην γινόμενον βρυκόλακα εἰς τὸ μέρος τῆς κκουργίας αὐτοῦ. Ὁ Κ. Βαλαωρίτης μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας συνέδεσε τὴν παράδοσιν ταύτην μετὰ τῆς συγκινητικῆς τύχης τῆς ἀναξιοπαθοῦς χήρας τοῦ προδότου, ἥτις ἔζησε πολλὰ ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου αὐτῆς, ἐπαιτούσα ἐν τῷ μέσῳ τῆς γενικῆς ἀπεχθείας.

Αὕτη ἐστὶν ἡ ὑπόθεσις τοῦ *Θανάση Βάγια*. Ὁ ποιητὴς, προθέμενος νὰ εἰκονίσῃ τὴν κατὰ τοῦ προδότου ἐθνικὴν ἀρὰν, ἀνέπτυξε τὴν περὶ τῆς γυναικὸς τοῦ Βάγια καὶ τῆς συχνῆς ἀπὸ τοῦ τάφου ἐξεγέρσεως τοῦ συζύγου αὐτῆς δημοτικὴν παράδοσιν, διὰ τέχνης δεικνυούσης ὅτι κατέχει ἀκριβῶς τοὺς κανόνας τοῦ εἶδους τούτου τῆς ποιήσεως, οὗ τὴν μορφήν εὔρεν ὁ Κ. Βαλαωρίτης ἐν τῇ γερμανικῇ ποιήσει. Ἰδοὺ πῶς ἀναπτύσσει τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῦ.

Εἰς τὸ βάθος ἐρήμου κοιλάδος ἡπειρωτικοῦ τινος ἀγρίου ὄρους, κεῖται μικρὰ καὶ πενιχρὰ καλύβη. Θυδέποτε ἄσμα χαρᾶς ἠκούσθη ἐν τῇ μελαγχολικῇ καὶ μονήρῃ ἐκείνῃ κατοικίᾳ, ἐν ἣ οἰκεῖ γραῖά τις μετὰ τῆς μονογενοῦς αὐτῆς θυγατρὸς. Ὁ ποῖον ἄρᾳ γε ὀλέθριον μυστήριον ἐπέθεσε σφραγίδα λύπης ἀνεξάλειπτου ἐπὶ τοῦ εὐμενοῦς προσώπου τῆς γραίης ἡπειρώτιδος, μελαγχολικῶς προσμειδιώσης μόνον, ὅτε ἀτενίζει τὸ ἀγγελικὸν καὶ ὠχρὸν πρόσωπον τῆς ἀθώας ἐκείνης νεάνιδος, ἣν ἐθίλασε διὰ τῶν δακρύων αὐτῆς; Πολλὰ ὑπάρχουσι τὰ μυστήρια τοῦ πόνου ἐκεῖ εἰς τὰ ἡρωϊκὰ ὄρη τῆς Ἠπείρου. Εἶναι νύξ βαθεῖα! ὅποια νύξ! ὅποια ἀγρία τρικυμία! Ἡ φωνὴ ζῶων ὀρεσιδίων φευγόντων μετὰ τρόμον ἀννιμνύεται εἰς τὸν πᾶταχον τῆς βροχῆς, τῶν βροντῶν καὶ τοῦ ἀνέμου, ὅστις, ἐπιπίπτων ἐπὶ τῶν κολοσσικῶν βράχων τῆς γηραιᾶς Ἠπείρου, φαίνεται ἐκπέμπων στεναγμούς γίγαντος. Δυστυχὴς γραῖα! Ἡ τρικυμία ἀναμνησθεῖ τὰς τρικυμίας τῆς καρδίας αὐτῆς; ὁ ὕπνος δι' οὗ λησμονεῖ πόνον ἀρχαῖον ὅτε ἀπαίσιον ὄνειρον δὲν τράσσει αὐτὸν, δὲν κατέρχεται ἐπὶ τῶν βλεφάρων της. Ἀλλ' οὐδ' ἡ ἔντρομος νύξ θυγάτηρ κοιμᾶται νήδυμον ὕπνον. Αἰφνης ἡ νύξ κόρη ἀκούει φωνὴν θρηνώδη, φωνὴν ἀνθρώπινον ἐπικλουμένην οἶκτον καὶ ἔλεος· ἡ γραῖα ἐκλαμβάνει κατ' ἀρχὰς αὐτὴν ὡς φωνὴν ὀρεσιδίου θηρίου· ἀλλ' ἐπειτα ἐγείρεται τῆς κλίνης, ἀνοίγει τὴν θύραν τῆς καλύβης, καὶ εὗρίσκει ἐκεῖ λειποθυμοῦσαν ὑπὸ τοῦ ψύχους πτωχὴν γυναῖκα· παρθεύς εἰσκομίζει αὐτὴν βιηθεῖα τῇ θυγατρὶ ἐν τῇ καλύβῃ καὶ καταθέτει ἐπὶ κλίνης. Ἡ πτωχὴ συνέρχεται, εὐχαριστεῖ τὰς φιλοξένους γυναῖκας, αἵτινες κατακλίνονται καὶ αὐτῆς, καὶ μετ' ὀλίγον κοι-

μῶνται βαθὺν καὶ ἀτάραχον ὕπνον. Ἀλλ' ἡ δυστυχὴς ξένη ἐγρηγορεῖ. Πόσον παράδοξος ἡ μορφή καὶ ἡ φυσιογνωμία τῆς γυναικὸς ταύτης! Ἐπὶ τοῦ σκελετώδους καὶ ἐρρύτιδωμένου προσώπου αὐτῆς διακρίνονται εἰσέτι ἔχνη καλλοῦς· οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῆς εἰσὶ φύσει γλυκεῖς, ἀλλ' ἀπαίσιον καὶ ἔντρομον βλέμμα, ὅπερ συχνάκις φέρει περὶ αὐτὴν καθιστὰ ἐνίοτε φρικαλέον τὸ φύσει συμπαθὲς ἐκείνο πρόσωπον. Ματαίως φαίνεται προσπαθοῦσα ν' ἀπωθήσῃ ὀλεθρίαν τινὰ ἰδέαν. Σκληρὰ ἠθικὴ ἀγωνία φαίνεται καταλαβοῦσα αὐτὴν μόλις ἀπαλλαγεῖσαν τῆς φυσικῆς ἀγωνίας. Ἡ ξένη πτωχὴ ἐστὶν ἡ χήρα τοῦ Βάγια. Τὸ αἶσθημα αὐτῆς ἦτον ἐξ ἐκείνων καθ' ὧν οὐδὲν κατισχύει, ἅτινα οὐδὲν καταστρέφει, οὐδὲν ἐξελείπει, οὐδ' αὐτὸ τὸ ἔγκλημα ὅπερ πολλάκις κατέστρεψε καὶ ἐξήλειπεν ὀλόκληρα μεγάλα ἔθνη. Ἐν ἐνὶ λόγῳ τὸ αἶσθημα τῆς χήρας τοῦ προδότου ἦν ἐκ τῶν αἰσθημάτων, ἅτινα οἱ μὲν πρόγονοι ἡμῶν ἀπέδιδον εἰς μυστηριώδη ἀνάγκην, ἥς ἀδήρητον τὸ σθένος, κατ' Αἰσχύλον, ἃ ὁμῶς ὑπάρχουσι ἀναπόσπαστα τῆς ὑπάρξεως τῶν προσώπων ἅτινα διακκτέχουσιν. Ὁ ποιητὴς μετὰ μεγίστης ἐπιτυχίας ἠνεγκεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὴν εἰκόνα τῆς γυναικὸς ταύτης, διότι τοιοῦτοτρόπως οὐ μόνον ἐκίνησε τὴν φρίκην τοῦ ἀναγνώστου διὰ τῆς ἀπαίσιας εἰκόνης τοῦ προδότου, ἀλλ' ἐθίξε συγχρόνως τὰς εὐγενεστέρους καὶ συμπαθητικώτερας τῶν χορδῶν τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας. Ἡ συμπαθὴς αὕτη γυνὴ ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐμίσησε καὶ ἐθρήνησε τὸ ἔγκλημα τοῦ προδότου, αὐτῆς ἡ καρδία ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐσπάραχθη· καὶ ὁμῶς αὕτη μόνη δὲν ἐρρίψε τὸν λίθον ἐπὶ τοῦ συζύγου της, ἀλλ' ἐνέμεινε εἰς τὸ αἶσθημα αὐτῆς, ἀγαπῶσα αὐτὸν ἐν τῇ σιγῇ τῆς ἀπελπισίας.

«Ὅταν σοὺ ἔβλεπε λάδι καὶ χῶμα

«Ἦλθες σ' ἐρίλπησιν κρυφὰ σὺ τὸ στόμα . . . »

λέγει εἰς τὴν σκιάν αὐτοῦ. Εἰς τοὺς δύο τούτους στίχους, ὅποια ὀλόκληρος ἐποποιεῖ δυστυχοῦς καρδίας πιστῶς ἐρώσης! Φέρουσα τὸ ἐπάρατον ὄνομα τοῦ προδότου ἐν τῷ μέσῳ τῆς γενικῆς ἀποστροφῆς, δεδομένη ὑπὲρ τῆς σωτηρίας του καὶ ἀγωνιώσα ὅπως ἐξιλέωται τὸ ἀνεξιλέωτον αὐτοῦ ἀνόμημα, ἡ δυστυχὴς ἐπλανᾶτο ἐρημὸς ἀπὸ πολλῶν ἡδὴ ἐτῶν ὅπου τὴν ἔρερεν ἡ τύχη, ἀπὸ θύραν εἰς θύραν ἐπαιτούσα τὸν ἐπιούσιον ἄρτον. Κατὰ δὲ τὴν τρομερὰν ἐκείνην νύκτα τῆς τρικυμίας, ἀποκκοῦσα τέλος ὑπὸ τοῦ ἄλγους καὶ τοῦ πόνου, ἔπεσε πρὸ τῆς θύρας τῆς μικρᾶς καλύβης, ζητοῦσα οὐχὶ πλέον ἄρτον, ἀλλ' ὀλίγην θερμότητα καὶ ὀλίγον φῶς.

«Ἀνοίξατέ μου, Χριστιανοί, ἔμαθα νὰ νηστεύω,

«Καὶ τὸ ψωμί σας δὲν ζητῶ, δὲν θέλω νὰ τὸ πάρω.

«Φτωχὸς φτωχὸν συμπονεῖ· γλυτωστέ με ἀπ' τὸ Χάρος

«Μὴ φθάνομεν δὴ κάρβουνα, μὲ ρθίνει τὸ φυτόλι

«Ποῦ καθεὶ βράδυ ἀνάρτεται, ποῦ καίτε σὺ καὶ τὴν ἡλὴν

«Ἐμπρὸς στή μίτρα τοῦ Θεοῦ, ἔμπρὸς εἰς τὴν Παρθένον . . .

«Ἐλεημοσύνη, λίγο φῶς, προστάσσει με . . . περὶ νῦν . . . »

Φεῦ! Ἡ δυστυχὴς ἠγνώνει, ὅτι ἡ ἀδιάλλακτος ἀρὰ ἡ ἀκολουθοῦσα πᾶν βῆμα αὐτῆς, ὠδήγησεν αὐτὴν

τὴν ὅπως ζήτησιν φιλοξενίαν ἐντὸς τῆς πενιχρᾶς καλύβης θυμάτων τῆς προδοσίας τοῦ συζύγου της, ἐντὸς τῆς ἐρήμου κατοικίας γυναικὸς φυγούσης τὸν θάνατον κατὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Γαρδικίου μετὰ θηλάζοντος, ἀπορφανισθέντος βρέβους.

Ἄλλ' ὁποῖα ἀπαισία καὶ ἀλλόκοτος φωνὴ ἤκούσθη αἴφνης ἐν τῇ κοιλάδι ὡσκει φωνὴ γλαυκὸς καὶ ἀνθρώπου! Χροῖα τρομερωτέρη τῆς τοῦ Θανάτου καλύπτει τὸ πρόσωπον τῆς δυστυχοῦς χήρας τοῦ Βάγια· οἱ ὀρθόκλμοι αὐτῆς ἐξαγριούνται, αἱ προῶρες λευκηνθεῖσαι τρίχες ἀνορθοῦνται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς της. Τὸ φάσμα, τὸ ἀπείσιον εἶδωλον τοῦ προδότου περὶστᾶται ἐνώπιον τῆς μάρτυρος γυναικὸς! Ὁ κάλαμος ἡμῶν ἀδυνατεῖ νὰ περιγράψῃ τὴν μυστηριώδη ἐκείνην συνέντευξιν. Ἀδύνατον νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστῃς ἰδέαν ἀκριβοῦς τῶν πρωτοτύπων καλλόνων τοῦ τεμαχίου τούτου. Οὐδένα ἀναφέρομεν ἐνταῦθα στίχον, διότι πρέπει ν' ἀναγνωσθῇ ἐν συνόλῳ. Οὐδεμία διήγησις δύναται ἵνα παραστήσῃ τὴν διήγησιν τῆς μετὰ θάνατον ποινῆς τοῦ Ἀθανασίου Βάγια. Ἡ διήγησις αὕτη ἀποτελεῖ ὁλόκληρον τὸ ποίημα.

Τὴν δὲ πρωτὴν ἢ δυστυχὴ χήρα μετὰ τὴν ἐναγώνιον καὶ φρικαλέαν ἐκείνην νύκτα, μανθάνει τέλος παρὰ τίνων ἐφιλοξενήθη!

« — Μέσα στὸ λόγχο οἱ δυστυχοὶ ζοῦμε κ' ἡμεῖς σὺν λύκοι.

« Ἀπ' τὸν καιρὸ ποῦ χάλασε τὸ ἔρμιο τὸ Γαρδικί.

« — Ὡς δυστυχὴ μου! Ὡς δυστυχὴ! Ὁ κόσμος θὰ χαλάσῃ!

« Καὶ ποῖον ἐμαλεῖσάν;

— Τὸ Βάγια τὸ Θανάσιον.

« — Κ' ἐγὼ εἶμ' ἡ γυνὴ καὶ τοῦ. Κάματε τὸ σταυρό σας

« Πάρτε λιθάνι, κάψετε νὰ διώξτε τὸν ἐχθρό σας.

« Ἐφῆς τῆς νύκτα ἐμπῆλ' ἰδοῦ, ἐστάθηκε σιμα μου...

« Σχωρίστε τόνε, Χριστιανοί, κλᾶψτε τὴ συμφορὰ μου.

« Πέρνει τὸ λόγχο. Τὸ παιδί κ' ἡ μάν' ἀνατριχιάζουν,

« Καὶ τὸ σταυρὸ τους κάμνοντες τρέμουν ποῦ τὴν κυττάζουν.

Τοιαύτη ἡ ἀνάπτυξις τῆς ὑποθέσεως ἐν τῷ ποιήματι τούτῳ, ἐν ᾧ ἡ ἐθνικὴ ἐκδίκησις, ἡ μυστηριώδης ἀρὰ ἡ διώκουσα ἀπανταχοῦ τὴν χήραν τοῦ προδότου, τὸ εὐγενὲς αἶσθημα ταύτης ὑπὲρ τοῦ συζύγου της, καὶ ἡ ἀγρία μετὰ θάνατον ποινὴ τούτου, ἀναπτύσσονται ἐξαισιῶς καὶ ἐμποιοῦσιν ἀληθῶς τρόμον καὶ οἶκτον.

Τὸ ποίημα, ὁ Σαμουήλ, ὑπάρχει ἀντάξιον τοῦ θέματος. Ἡ ἐπιτυχία ἦν δυσχερὴς, διότι δυσχερεστάτη ἀποδίνει ἡ εἰκὼν τοῦ παραδόξου ἐκείνου ἱερέως τῆς Ἡπείρου. Ὁ Σαμουήλ, ὁ ἀφανὴς μοναχὸς τοῦ Σουλίου, παριστᾷ ὑψηλὸν τινα καὶ μυστηριώδη τύπον, ὡς ἐλάχιστοι εὐρηνται παρεμφερεῖς ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐστὶν ἄγνωστον εἰς τὴν γενικὴν ἱστορίαν, γνωστὸν δὲ μόνον εἰς τὴν ἐκπεπληγμένην καὶ εὐλαβῇ μνήμην τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· καὶ ὅμως ὁ Σαμουήλ ὑπῆρξε βεβαίως εἰς τῶν παραδοξωτέρων ἀνθρώπων, ἐκ τῶν φανέντων ποτὲ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ βίου τῶν λαῶν. Ποῦαι αἱ ἐνέργειαι αὐτοῦ, καὶ τὰ ἄμεσα αὐτῶν ἀποτελέσματα; Ἡ φήμη τῶν ἀνδραγαθιῶν αὐτοῦ δὲν ἀντήχησεν εἰς τὰ δύο ἡμισφαίρια, ὡς αἱ

ἀνδραγαθίαι τοῦ Μισούλη, τοῦ Κανάρη, τοῦ Κολοκοτρώνη, τοῦ Βότζαρη καὶ τῶσων ἄλλων κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν διακριθέντων Ἑλλήνων, οὐδ' ἔσχον ὡς τούτων αἱ ἡρωϊκαὶ πράξεις ἀποτέλεσμα ἄμεσον, ἀτελὲς μὲν ἀλλ' οὐσιώδες, τὴν ἀπελευθέρωσεν γωνίας τινὸς τοῦ ἑλληνικοῦ. Τὸ στάδιον τῶν ἀγώνων αὐτοῦ εἰσὶ τινες ἀπότομοι βράχοι ἐφ' ὧν ἀπεφάσιζαν ἵν' ἀποθάνωσιν ἐλεύθεροι ὀλίγοι ἥρωες· ἡ δὲ ἀνάμνησις τῶν ἀγώνων τούτων ἐστὶν ἀνάμνησις ἀπελπισίας καὶ καταστροφῆς, ἥς οὐδὲ τὰ ἐρείπια ἤδη σώζονται. Ποῦ λοιπὸν ὑπάρχει τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀφανοῦς τούτου μοναχοῦ; ἡ ἀπάντησις δύσκολος καὶ ὁμως τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ ὑπάρχει ἀναντιρρήτον, καταφανὲς εἰς πάντα γινώσκοντα τὴν τοῦ λαοῦ συνείδησιν, τὸν ἀλάνθαστον τοῦτον καθρέπτην τῆς ἀληθείας. Ὁ Σαμουήλ ἐφάνη εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἡπείρου ὡς τι ὑπεράνθρωπον ὄν. Οὗτος δὲν ἐκτέσαστο ἐπὶ τοῦ πλήθους ἀμφιρόπον τινα καὶ συχνάκις ἀμφισβητουμένην ἐπιρόσῃν διὰ σειρᾶς ἀνδραγαθιῶν, οἷον ἐκτέσαστο οἱ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἀρχηγοὶ ἡμῶν. Ἄλλ' ἀπ' ἐναντίας, ἐκ πρώτης ἀφετηρίας, ἄνευ προηγουμένων, διὰ μόνης τῆς παρουσίας του, ὁ μέγχι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἄγνωστος μοναχὸς Σαμουήλ, ἐκτέσαστο διαμιάς ἐπιρόσῃν ἀπόλυτον ἐπὶ τοῦ πλήθους. Εἰς ποῖαν μυστηριώδη δύναμιν ὤφειλεν ὁ Σαμουήλ τὴν ἐκ τῶν προτέρων ταύτην ὑπὲρ αὐτοῦ ὀρθοσκευτικὴν πρόληψιν τῶν λαῶν; Ἰδοῦ τὸ μυστήριον. Τὸ ἦθος, ὁ τρόπος, οἱ βραχεῖς καὶ ἐνίοτε σκοτεινοὶ λόγοι αὐτοῦ, ἀκατάληπτόν τι μυστήριον, ὅπερ ἐφαίνετο ἐσφραγισμένον ἐπὶ τοῦ εὐρέως αὐτοῦ μετώπου, παρίστων αὐτὸν ὡς θεῖον τινα ἄνδρα πρὸς τοὺς Σουλιώτας. Ἔς τοιοῦτον μυστηριώδες πρόσωπον ὁ Σαμουήλ ἀνήκει ἐξόχως εἰς τὴν ἐθνικὴν ποίησιν.

Ὁ Κ. Βαλαωρίτης ἐπέτυχε λαμπρῶς τὴν εἰκόνα τοῦ Σαμουήλ. Ἡ σκηνή, εἰς ἣν παριστᾷ αὐτὸν, ἐστὶν ἡ ἐπισημοτέρη σκηνὴ τοῦ βίου τοῦ ἀνδρός τούτου ἡ σκηνὴ τοῦ ἡρωϊκοῦ αὐτοῦ θανάτου (1). Ἴνα δὲ μὴ μακρυγορήσωμεν δὲν ἐπιχειροῦμεν διεξοδικωτέραν ἀνάλυσιν, ὑποδείξαντες μόνον τὴν δυσχερεῖαν καὶ τὸ ὕψος τῆς ὑποθέσεως.

Μεγίστην ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν ἡμῖν ἐν γένει ἐν τοῖς Μηημοσύνοις ἡ ἰσχὺς, ἡ ἀδρότης, ἡ ἐρωτικὴ ὅλως περιπάθεια, μεθ' ἧς ὁ ποιητὴς ἐκφράζει τὸν πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτα. Οὕτω, φέρ' εἰπεῖν, εἰς τὴν θεῖαν τῶ ὄντι δέησιν τοῦ ὁ Σαμουήλ ζητεῖ παράδεισον ὁμοιάζοντα τὸ Σούλι.

« Ἐκεῖ ψεῖλά στὸ θρόνο σου

« Στὴν τίττη βασιλεία,

« Δώσε σ' ἐμᾶς τοὺς δυστυχούς

« Μικρὰ μὲν κατοικία,

« Νὰ μοιάζῃ μὲ τὸ Σούλι μας! »

(1) Ὡς γνωστὸν, μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Σουλίου, ὁ Σαμουήλ μετὰ πέντε Σουλιωτῶν ἐκλείσθη ἐντὸς μικρᾶς μονῆς ὅπου προεκάλεσεν ἔρπον τῶν Ὀθωμανῶν τότε ἐνέβαλε πῦρ εἰς ἱκανὴν ποσότητα πυρίτιδος, καὶ συνέβηκε μεθ' ἑαυτοῦ πολλὰς ἐκατομμύριας ἀπίστων.

Ἄλλ' ὑπόδειγμα πρωτότυπον τοιούτου εἴδους; ἢ νὰ πλησιάσωσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τὸν περιπαθείας παρέχει ὁ ποιητὴς ἐν τῷ *Εὐθυμίῳ Βλαχάβᾳ*. Ἐκεῖ ὁ ἥρωες Βλαχάβας ἀγωνιῶν ἐνεκα τῶν βασάνων αἱς ὑπέστη, δέχεται τὴν νύκτα, κοιμωμένων τῶν φυλάκων, τὴν ἀπροσδόκητον ἐπίσκεψιν φίλου ἱερέως, ὅστις ἐξομολογεῖ αὐτὸν ψυχομαχοῦντα. Ὁ ἱερεὺς ἐρωτᾷ τὸν ἥρωα, μὴ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁδυνῶν ἐξέφυγεν αὐτῷ ἀρὰ, ἢ ἀδημονία της; ὁ δὲ ἥρωες ἀπαντᾷ:

« Ὅχι, πατέρα, πίστις. Δὲ μῶφυ' ἕνας λόγος,
 « Ποῦ νᾶτανε βαρύνωμο γὰρ τὴν σκληρὴν μου μοῖρα.
 « Ἐφ' ἐς τὸ βράδυ μοναχὰ μου πέρας' ἀπ' τῇ μνήμῃ,
 « Τὸ αἶμα τ' ἀξέτιμωτό τοῦ Ὀλυμποῦ, τοῦ Πίνδου,
 « Γλαττί, πατέρα, ἠθέλησα νὰ ἰδῶ τῇ Θεσσαλίᾳ
 « Ἐλευθερίᾳ, στὰ σὺννεφα νὰ σκώσῃ τὸ κεφάλι...
 « Πνευματικὴ, τί ὠμορφὴν ὑποῦναι τῇ Θεσσαλίᾳ!
 « Ἐφ' ἐς τὴν ἐβουλήθηκα, τὴν εἶδα στῆναιρό μου
 « Σὰ μὲν παρθένο ἀγγελικὴν τὰ μαῦρα φορεμένη.
 « Ἐχτύπησ' ἡ καρδοῦλα μου... ἀστόχησα τὸν Πλάστη
 « Κ' ἐδάκρυσε τὸ μάτι μου... Μὴν ἔκαμ' ἁμαρτία;

Ὅπως ἀφελὴς ἐρμηνεία αἰσθημάτων εἰς τοὺς ὀλίγους τούτους στίχους! Αὐτὸς οὗτος ὁ Βλαχάβας οὐ τινος ἢ ψυχῇ κέκτηται τοιαύτην ἀβρότητα, προτιμᾷ τὴν αἰώνιον κόλασιν παρὰ νὰ συγχωρήσῃ τοὺς ἀπίστους βασανιστὰς του. Ἐνταῦθα ὀφείλομεν μικρὰν παρατήρησιν· ὑποθέτει ὁ ποιητὴς ὅτι ὁ ἱερεὺς ζητεῖ παρὰ τοῦ Βλαχάβα τὴν συγγνώμην τῶν ἀπίστων βασανιστῶν του· ἀλλ' ἀπατάται. Ἐλλήν ἱερεὺς οὐδέποτε ζητεῖ τοιαύτην συγγνώμην ἀπὸ Ἑλλήνων στρατιώτου. Ἀνέκκαθεν παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν οἱ ἀδυσώπητοι ἐχθροὶ τῆς πατρίδος τῶν ὑπῆρξαν ἐκτὸς τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἀνθρωπίνου νόμου.

Ἐκ τῶν ἄλλων ποιημάτων ἀξιοπαρατήρητα κυρίως εἰσὶ τὰ ἑξῆς: Ἡ *Σκλάβια, Νάρι Νάρι*, καὶ ἡ *Φυγὴ*, ἐν ᾗ ἀπκντῶμεν ζῶσαν εἰκόνα σφριγῶντος ἐξαισίου πολεμικοῦ ἀρχαϊκοῦ ἱπποῦ, ἀξίαν τῆς γραφίδος μεγάλου ζωγράφου. Εἰς τὸ *Ψυχοσάβατον* τὸ πάθος παρέσυρε τὸν ποιητὴν ἐκτὸς τῶν κανόνων τῆς τέχνης. Παρατηροῦμεν δὲ ὅτι ἐν γένει καλῶς ποιᾷσει, στολίζων καὶ τρέφων τὴν ὡραίαν καὶ προσφιλεῖ μοῦσάν του μὲ ὀλιγώτερα κύματα, σάπια κρέατα, σάβανα καὶ ξεσχλίδια παντὸς εἴδους, τὰ ὅποια βεβαίως ἀπόζουσιν.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναλύσεως τοῦ *Θανάση Βάγια*, καὶ ἐκ τῶν ὀλίγων τεμαχίων ἅτινα ἀνεφέραμεν, καταδεικνύεται, ὡς νομίζομεν, ἀρχούτως ἡ ἀξία τοῦ ποιητοῦ τῶν *Μνημοσύνων*. Ὁ Κ. Βαλαωρίτης ὑπάρχει εἰς τῶν τελευταίων αἰδῶν τῆς κλεφτικῆς μουσικῆς, τῆς ὁσονούπω καταρχομένης εἰς τὸν τάφον, ἐρ' οὐ τὸ εὐγνώμον ἔθνος θέλει ἐπιθέσει στέφανον ἀμάραντον ἀενάως δροσιζόμενον διὰ τῶν δακρύων αὐτοῦ. Ὁ κλεφτικὸς ἡρωϊσμός παραχωρεῖ ἤδη τὴν θέσιν εἰς νέαν τάξιν πραγμάτων, καὶ αἰσθημάτων οὐχὶ μὲν εὐγενέστερα, ἀλλὰ γενικώτερα καὶ εὐρύτερα. Ὁ Λαὸς ὑπῆρξεν ὁ μέγας αἰοιδὸς τοῦ εἴδους τούτου τῆς ποιήσεως, καὶ οἱ ἄριστοι ἐκ τῶν καλλιεργησάντων αὐτὸ πεπολιτευμένων Ἑλλήνων ποιητῶν οὐδέν τι πλέον κατώρθωσαν

πρωτότυπον καὶ μυστηριώδη τοῦτον ποιητὴν. Τὰ θούρια ποιήματα τοῦ Σολομοῦ, τινὰ ἐκ τῶν τοῦ Κ. Σπυρίδωνος Τρικούπη, καὶ ὁ *Θάνατος τοῦ Κλέφτου* τοῦ Κ. Ἀλεξάνδρου Ρ. Παγκαβῆ, εἰσὶ βεβαίως ἀξία τῆς αὐτοφυοῦς ἐκείνης μουσικῆς, ἥτις ἐπλεξε στέφανον ἀθάνατον εἰς τὴν δόξαν τῆς ἐρημωθείσης πατρίδος ἐκ τινῶν χόρτων ἀπομεινάντων εἰς τὴν ἐρημον γῆν, ἵνα εἰπώμεν ὡς ὁ Σολομὸς ἐν τῷ ἐξαισίῳ αὐτοῦ ποιήματι, *Ἡ καταστροφὴ τῶν Φαρῶν*:

« Στῶν Φαρῶν τὴν ἐλόμενν ῥάχην,
 « Περπατῶντας ἡ δοῦξα μονήχην,
 « Μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια,
 « Καὶ στὴν κόμην στεφάνι φορεῖ
 « Γεννημένο ἀπὸ λίγα χοιτάρια,
 « Ποῦχαν μείνει στὴν ἐρημὴν γῆ! »

Εἰς τοὺς ὁμηρικοὺς τῷ ὄντι τούτους στίχους, περιέχεται ὁλόκληρος ἡ θρηνώδης ἱστορία τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ἡρωϊκῆς ποιήσεως. Βεβαίως δὲν εἶναι μικρὰ δόξα εἰς τὸν Κ. Βαλαωρίτην ὅτι συγχαταριθμεῖται μεταξὺ τῶν ποιητῶν τῆς μουσικῆς ταύτης, τῆς τοσοῦτον ὡραίας καὶ περιπαθεῦς ὑπὸ τὸ μέλαν αὐτῆς ἔνδυμα. Ἡεποιοῦτες δὲ ἀδιδάκτως εἰς τὴν ποιητικὴν ἱκανότητα τοῦ Κ. Βαλαωρίτου, πιστεύομεν, ὅτι θέλει ἐπιτύχει καὶ εἰς ποιητικὰ δοκίμια διαφόρου εἴδους. Εἰς τὰ δοκίμια ταῦτα δύναται νὰ μεταχειρισθῇ ἐπιτυχῶς τὴν ἀττικίζουσιν γλῶσσαν, ἣν φαίνεται ἐν τοῖς προσιμαῖς αὐτοῦ γράφων μετ' ἀφελείας καὶ χάριτος. Ταῦτα ἐν γένει περὶ τῶν *Μνημοσύνων*, ἅτινα θέλουσιν ἀναγνωσθῇ παρ' ἡμῖν μετὰ τόσῳ πλειοτέρᾳ συμπαιδείας, ὅσω εἰσὶ θρῆνοι τῶν ἀδελφῶν Ἑπτανήσιων, οἵτινες κλαίουσιν διὰ τοὺς πόνους ἡμῶν ὡς ἡμεῖς κλαίομεν διὰ τοὺς πόνους ἐκείνων.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΤΥΠΑΛΛΟΣ, *υἱός*.]

ΤΟ ΜΝΗΜΑ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ.

—οοο—

Μόλις ὁ Οὐέλλιγκτων ἐτελείωσε τὸν ἐν Ἰσπανίᾳ πόλεμον, καὶ μοῖρα τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ προστάχθη νὰ μεταβῇ εἰς τὰ περίχ τῆς Βουρδιγάλλης, ὅπου συνεκροτεῖτο ἡ μέλλουσα νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Καναδικὴν καὶ τὰς Ὀμοσπόνδους πολιτείας δυνάμεις. Μέρους δὲ ταύτης ἀπετέλει καὶ τὸ σύνταγμα εἰς ὃ ἀνῆλθον καὶ γῶ· καὶ ἐπειδὴ δὲν εὐρισκόμεθα μακρὰν τοῦ τόπου τῆς συναθροίσεως, ἠτοιμάσθημεν ἀμέσως, καὶ ὡς στρατιῶται αἰωνίως εὐθυμοὶ ἀνεχωρήσαμεν τὴν 14 Μαΐου 1814.

Ὁ καιρὸς ἦτο ἀξιόλογος καὶ γλυκύς· καὶ ἐπὶ δέκα ἡμέρας, καθ' αἷς διήρκεσεν ἡ πορεία, οὐ μόνον δὲν ὑπεπέσαμεν εἰς δυσάρεστον τι συμβεβηκός, ἀλλὰ